

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ТА ФУНКЦІЙ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ

THEORETICAL ASPECTS OF DETERMINATION OF ESSENCE AND FUNCTIONS OF REINSURANCE

УДК 368.01

Матвійчук Л.О.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської
справи та страхування
Хмельницький національний
університет

У статті узагальнено наукові підходи до визначення сутності поняття «перестраховування». Систематизовано функції перестраховування. Запропоновано авторський підхід до визначення функцій перестраховування. Проаналізовано сучасний стан розвитку перестрахового ринку в Україні. Визначено основні проблеми розвитку перестрахового ринку в Україні.

Ключові слова: страхування, перестраховування, економічна сутність, функції, страховий ринок.

В статье обобщены научные подходы к определению сущности понятия «перестрахование». Систематизированы функции перестрахования. Предложен авторский подход к определению функций перестрахования. Проанализировано современное состояние

перестраховочного рынка в Украине. Определены основные проблемы развития перестраховочного рынка в Украине.

Ключевые слова: страхование, перестрахование, экономическая сущность, функции, страховой рынок.

The article generalizes the scientific approaches to the definition of the essence of the concept of "reinsurance". The reinsurance functions are systematized. The author's approach to the definition of reinsurance functions is proposed. The current state of development of the reinsurance market in Ukraine is analysed. The main problems of the reinsurance market development in Ukraine are determined.

Key words: insurance, reinsurance, economic essence, functions, insurance market.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання вітчизняних страхових компаній інститут перестраховування відіграє надзвичайно важливу роль: виступає ефективним механізмом захисту майнових інтересів страховиків, стимулює розвиток страхового ринку та захищає національну систему економіки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням економічної природи перестраховування займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як В.Д. Базилевич, Н.М. Внукова, О.О. Гаманкова, В.Г. Ізмайлов, О.В. Кнейслер, Е.В. Козлова, Д.С. Маруженко, С.С. Осадець, Т.В. Татаріна, В.С. Шутов.

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення наукових підходів до визначення сутності поняття «перестраховування», систематизація функцій перестраховування та визначення сучасного стану розвитку перестрахового ринку в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перестраховування є одним із найважливіших сегментів ринку страхування. Формування попиту на послуги перестраховування як системи перерозподілу страхових ризиків і збитків зумовлене розвитком світового господарства та появою нових об'єктів страхування.

Досліджуючи економічну природу перестраховування, науковці розглядають її в різних аспектах. У науковій літературі ведуться дискусії стосовно ототожнення і розбіжностей страхування та перестраховування, з'ясування спільних і відмінних ознак.

Таке різнобічне трактування перестраховування можна пояснити тим, що перестраховування є доволі динамічним і багатограним явищем, а тому досить складно в одному визначенні розкрити усі його сутнісні ознаки, форми вияву та специфіку

функціонування. Водночас із метою розкриття сутності поняття О.В. Кнейслер пропонує виділяти управлінський підхід, організаційно-правовий та юридичний [24]. На нашу думку, доцільно виокремити ще й економічний та захисний підходи, що дасть змогу всебічно охарактеризувати сутність перестраховування та підкреслить його роль у забезпеченні ефективної діяльності страховика (рис. 1).

З урахуванням вищезазначеного можна дійти висновку, що перестраховування виконує потрібну роль: забезпечує фінансову стабільність страховиків; захищає інтереси споживачів страхових послуг від невиконання або неналежного виконання страховиками прийнятих на себе зобов'язань; захищає економіку держави загалом, формування надійного ринку страхових послуг [2, с. 111].

Визначивши сутність поняття «перестраховування», проаналізуємо функції, які воно виконує.

На основі дослідження фахової економічної літератури варто зазначити, що є різні погляди науковців щодо кількості і сутності функцій перестраховування (табл. 1).

Зокрема, у своїх дослідженнях Н.О. Долгошея зазначає, що основною функцією перестраховування є вторинний розподіл ризику, завдяки якому здійснюється кількісне та якісне вирівнювання страхового портфеля [3]. Ми вважаємо, що такий підхід є доволі фрагментарним, оскільки не враховує інші функції перестраховування.

І.А. Марчева розглядає сутність перестраховування та наводить такі його функції: створення умов для формування однорідного збалансованого портфеля, розширення фінансових можливостей страховика та можливість прийняття на страхування унікальних ризиків, сприяння запровадженню та поширенню нових видів страху-

Рис. 1. Основні підходи до визначення сутності поняття «перестраховання»

Джерело: систематизовано та доповнено автором

вання, скорочення ризику виникнення збитків від проведення страхових операцій, регулювання співвідношення між розмірами власного капіталу й обсягом страхових операцій [4].

Науковці В.Д. Базилевич, Н.М. Внукова, М.В. Мних, Т.А. Ротова, К.Є. Турбіна виділяють такі функції перестраховання:

- вторинного перерозподілу ризику. Погоджуємося, що в процесі перестраховання відбувається повторний розподіл уже застрахованого ризику;
- можливість брати на страхування дуже дорогі та унікальні ризики. Дійсно, за рахунок розподілу фінансової відповідальності страхової компанії з іншими страховиками стає можливим їм разом покривати різні ризики, в тому числі й унікальні;
- сприяння запровадженню та поширенню нових видів страхування. Вважаємо, що запропонована функція не повністю відповідає змісту перестраховання, адже перестраховання виступає як один із можливих (а не суттєвих) інструментів для створення нових видів страхування;
- функція створення умов для формування однорідного збалансованого портфеля, який необ-

хідний страховику для надійного контролю своєї середньо- та довгострокової політики, розкриває визначальну роль перестраховання під час формування збалансованого страхового портфеля. Саме за рахунок запровадження механізму перестраховання страхові компанії можуть страхувати ризики з різною частотою збитку, за різними видами та розмірами;

- набуття форми зовнішньої торгівлі, якщо перерозподіл ризику здійснюється між компаніями різних країн: вважаємо, що ця функція розкриває суттєві особливості організації співпраці між страховими компаніями, а не сам процес перестраховання [5, 6, 8, 7, 9].

М.В. Мних [8], окрім зазначених функцій, виділяє ще функцію надання додаткових фінансових ємностей (капіталу) для прийняття прямим страховиком ризиків на страхування. Також цю функцію виділяють і російські вчені К.Є. Турбіна та Л.О. Юрченко. Вважаємо, що ця функція за своєю сутністю повторює функцію можливості брати на страхування дорогі та унікальні ризики, визначаючи джерело фінансування таких ризиків [9, 11].

Таблиця 1

Матриця функцій перестраховання

Функції перестраховання	Автор									
	Доглошає Н.О. [3]	Марчева І.А. [4]	Базилевич В.Д. [5]	Внукова Н.М. [6]	Рогова Т.А. [7]	Мних М. В. [8]	Турбіна К. Є [9]	Третяк К.В. [10]	Юрченко Л.О. [11]	Разом
вторинний перерозподіл ризику	+		+	+	+	+	+	+		7
вплив на покращення платоспроможності прямого страховика							+	+	+	3
створення умов для формування однорідного збалансованого портфеля		+	+	+	+	+	+	+		7
розширення фінансових можливостей страховика та можливість прийняття на страхування унікальних ризиків		+	+	+	+	+	+	+		7
набуття форми зовнішньої торгівлі			+	+	+	+	+			5
сприяння запровадженню та поширенню нових видів страхування		+	+	+	+	+	+			6
надання додаткових фінансових ємностей (капіталу) для прийняття прямим страховиком ризиків на страхування						+	+		+	3
захист річного балансу страховика							+		+	2
участь у податковому плануванні прямого страховика							+		+	2
надання ліквідних активів для швидкого врегулювання збитків прямим страховиком							+		+	2
скорочення ризику виникнення збитків від проведення страхових операцій		+								1
регулювання співвідношення між розмірами власного капіталу й обсягом страхових операцій		+								1
надання умов для накопичення активів прямим страховиком							+		+	2
Разом	1	5	5	5	5	6	11	4	6	48

Джерело: систематизовано автором

Окрім розглянутих функцій, К.Є. Турбіна та Л.О. Юрченко у своїх дослідженнях виділяють такі функції перестраховання:

- функцію захисту річного балансу страховика;
- участь у податковому плануванні прямого страховика;
- надання умов для накопичення активів прямим страховиком;
- вплив на покращення платоспроможності прямого страховика;
- функцію надання ліквідних активів для швидкого врегулювання збитків прямим страховиком під час настання страхових випадків із застрахованими ризиками [9, 11].

Такий підхід, на наш погляд, є досить громіздким та ускладнює процес сприйняття функцій перестраховання. Деякі функції є досить дискусійними. Так, функція захисту річного балансу страховика не відображає основних особливостей процесу перестраховання і не розкриває його сутності. Функцію участі у податковому плануванні прямого страховика можна охарактеризувати як додаткову, тому що вона розкриває супутні можливості використання перестраховання у процесі безпосередньої роботи прямого страховика. Функція впливу на покращення пла-

тоспроможності прямого страховика відображає можливість забезпечення платоспроможності страхової компанії за рахунок використання одного із її елементів – перестраховання. Виокремлення функції надання ліквідних активів для швидкого врегулювання збитків прямим страховиком під час настання страхових випадків із застрахованими ризиками вважаємо опосередкованим, адже страхові компанії не завжди чекають на виплати з боку перестрахових компаній під час виконання зобов'язань перед страхувальником і здійснюють виплати власними фінансовими ресурсами.

К.В. Третяк пропонує виокремлювати такі функції, як: вторинний перерозподіл ризику; вплив на покращення платоспроможності прямого страховика; створення умов для формування однорідного збалансованого портфеля, який необхідний страховику для надійного контролю своєї середньо- та довгострокової політики; розширення фінансових можливостей страховика та можливість прийняття на страхування унікальних ризиків. Ми вважаємо, що запропонований підхід не повною мірою розкриває функції перестраховання, оскільки не враховує впливу перестраховання та страховий ринок загалом [10].

На основі здійсненого аналізу різних підходів учених щодо трактування функцій перестрахування пропонуємо уточнити перелік функцій перестрахування, що розкриватимуть всебічно його сутність (рис. 2).

Таким чином, слід зазначити, що головною функцією перестрахування є вторинний перерозподіл ризику. Можливість за допомогою перестрахування перерозподіляти ризик, безперечно, є основною особливістю цієї операції та першоосовою механізму перестрахування, який страховики, а в подальшому і цеденти з ретроцедентами, використовують для забезпечення власної фінансової стійкості та в кінцевому рахунку для отримання прибутку.

Основною метою перестрахування є захист майнових інтересів страховиків, що проявляється в можливості належно виконувати ними власні зобов'язання за договорами страхування, а також брати на себе великі ризики та здійснювати страхові виплати за ними в повному обсязі.

Сучасні тенденції розвитку вітчизняного ринку перестрахування вимагають від його учасників проводити активні дії щодо розподілу та перерозподілу власних зобов'язань. Цей факт пов'язаний з відсутністю державної підтримки цього ринку у межах проведення ефективного регулювання і створення висококапіталізованої державної страхової (перестрахової) компанії. Так, за договорами перестрахування ризиків за 9 місяців 2017 року українські страховики (цеденти, перестраховальники) сплатили часток страхових премій 13 261,9 млн. грн. (за 9 місяців 2016 року – 8460,6 млн. грн.), з них:

перестраховикам-нерезидентам – 2661,8 млн. грн. (за 9 місяців 2016 року – 3204,8 млн. грн.); перестраховикам-резидентам – 10 600,1 млн. грн. (за 9 місяців 2016 року – 5255,8 млн. грн.).

Загальна сума часток страхових виплат, компенсованих перестраховиками, становила 854,5 млн. грн. (за 9 місяців 2016 року – 984,6 млн. грн.), у тому числі компенсовано: перестраховиками-нерезидентами – 636,8 млн. грн. (за 9 місяців 2016 року – 759,5 млн. грн.); перестраховиками-резидентами – 217,7 млн. грн. (за 9 місяців 2016 року – 225,1 млн. грн.).

У структурі вихідного перестрахування станом на 30.09.2017 найбільше сплачено часток страхових премій за такими видами страхування, як: страхування вантажів та багажу (вантажобагажу) – 2851,6 млн. грн. (або 21,5%) (станом на 30.09.2016 – 2159,0 млн. грн. (або 25,5%)); страхування фінансових ризиків – 2643,3 млн. грн. (або 19,9%) (станом на 30.09.2016 – 1247,2 млн. грн. (або 14,7%)); страхування майна – 2404,7 млн. грн. (або 18,1%) (станом на 30.09.2016 – 1521,0 млн. грн. (або 18,0%)); страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ – 1758,3 млн. грн. (або 13,3%) (станом на 30.09.2016 – 688,9 млн. грн. (або 8,1%)); страхування відповідальності перед третіми особами – 1132,3 млн. грн. (або 8,5%) (станом на 30.09.2016 – 671,0 млн. грн. (або 7,9%)); страхування наземного транспорту (КАСКО) – 654,8 млн. грн. (або 4,9%) (станом на 30.09.2016 – 505,2 млн. грн. (або 6,0%)); авіаційне страхування – 428,8 млн. грн. (або 3,2%) (станом на 30.09.2016 – 264,9 млн. грн. (або 3,1%)) [12].

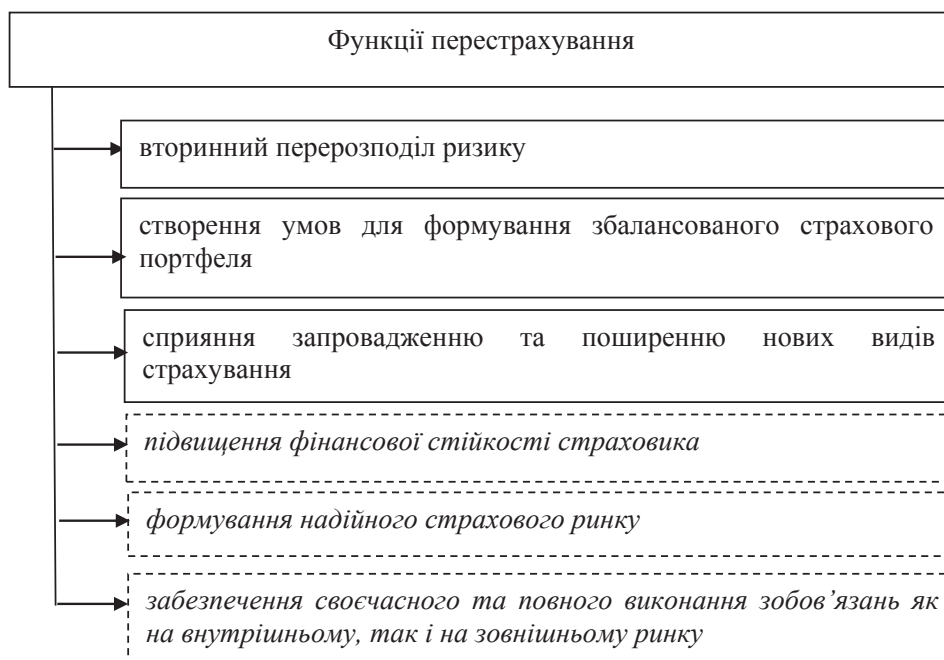

Рис. 2. Функції перестрахування

Джерело: систематизовано та доповнено автором

Розглянувши основні показники розвитку ринку перестраховування, варто зазначити, що ринок перестраховування України за період свого становлення набув низки позитивних тенденцій, проте має вагомні прогалини розвитку, такі як: недостатня капіталізація страховиків; незначна місткість перестрахового ринку; значний вплив державних інституцій на процеси страхування та перестраховування, що приводить до їх зарегульованості, а це впливає на зниження зацікавленості іноземних партнерів у співпраці з вітчизняними страховими компаніями; низький рівень страхової культури, наявність шахрайських дій на ринку; неринкові методи визначення тарифної політики страховиків тощо.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, проаналізовано економічну сутність перестраховування та доведено, що різнобічне трактування перестраховування можна пояснити тим, що перестраховування є доволі динамічним і багатограним явищем, а тому досить складно в одному визначенні розкрити усі його сутнісні ознаки, форми вияву та специфіку функціонування. Водночас із метою розкриття сутності поняття у науковій літературі виокремлюють управлінський підхід, організаційно-правовий та юридичний. Запропоновано виокремити ще й економічний та захисний підходи, що дасть змогу охарактеризувати сутність перестраховування та підкреслить його роль у забезпеченні ефективної діяльності страховика.

На основі дослідження фахової економічної літератури систематизовано погляди науковців щодо кількості і сутності функцій перестраховування та запропоновано уточнений перелік функцій перестраховування, що всебічно розкриватимуть його сутність. Проаналізовано обсяг та динаміку здійснення перестрахових операцій страховими компаніями.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кнейслер О.В. Ринок перестраховування в Україні: теоретико-методологічні доміанти формування та пріоритети розвитку: монографія / О.В. Кнейслер. К.: Центр учбової літератури, 2012. 416 с.
2. Войцеховська І.М. Поняття і сутність перестраховування / І.М. Войцеховська // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2015. № 1. С. 110–114.
3. Доглошея Н.О. Страхування в запитаннях та відповідях : навч. посібник / К.: Центр учбової літератури. 2010. 318 с.
4. Марчева І.А. Страхування: навч. метод. Посібник / І.А. Марчева. Нижній Новгород: Нижньогородський державний університет, 2012. 122 с.
5. Базилевич В.Д. Страхування: підруч. / В.Д. Базилевич. К.: Знання, 2008. 1019 с.

6. Внукова Н.М. Страхування: теорія та практика: навчальний посібник / Внукова Н.М., Временко Л.В., Успенко В.І. Харків: Бурун Книга, 2009. 656 с.

7. Ротова Т.А. Страхування: навч. посіб. – 2-ге вид. переробл. та допов. / Т.А. Ротова. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2006. 400 с.

8. Мних М.В. Страхування в Україні: сучасна теорія і практика: підруч. / М.В. Мних. К.: Знання України, 2006. 284 с.

9. Турбина К.Е. Тенденції розвитку мирового ринку страхування / К.Е. Турбина. М.: Анкіл, 2000. 320 с.

10. Третяк К. В. Тенденції світового ринку перестраховування та їх вплив на розвиток вітчизняного ринку перестраховування / К.В. Третяк // Фінанси, облік і аудит. 2013. Вип. 1. С. 156–164.

11. Юрченко Л.А. Финансовый менеджмент страховщика. Учеб. Пособие для вузов / Л.А. Юрченко. М.: ЮНИТИ–ДАНА, 2001. 199 с.

12. Підсумки діяльності страхових компаній за 2017 рік. / Національна комісія, що здійснює державне регулювання ринків фінансових послуг. URL: <http://nfp.gov.ua>.

REFERENCES:

1. Knejsler O.V. (2012) Rynok perestrahuvannja v Ukraїni: teoretyko-metodologichni dominanty formuvannja ta priorytety rozvytku: monografija. K.: Centr uchbovoi' literatury, pp.416.
2. Wojcehows'ka I.M. (2015) Ponjattja i sutnist' perestrahuvannja [Jurydychnyj visnyk. Povitryane i kosmične pravo], № 1, pp. 110–114.
3. Doglosheja N.O. (2010) Strahuvannja v zapytannjah ta vidpovidjah : navch. posibnyk. K.: Centr uchbovoi' literatury, 318s.
4. Marcheja I.A. (2012) Strahuvannja: navch. metod. Posibnyk. Nyzhnij Novgorod: Nyzhn'ogorodsk'kyj derzhavnyj universytet, p. 122 s.
5. Bazylevyh V.D. (2008) Strahuvannja: pidruch. K.: Znannja, p. 1019
6. Vnukova N. M. (2009) Strahuvannja: teorija ta praktyka: navchal'nyj posibnyk. Harkiv: Burun Knyga, p. 656
7. Rotova T.A. (2006) Strahuvannja: navch. posob. 2-ge vyd. pererobl. ta dopov. K.: Kyi'v. nac. torg.-ekon. un-t, p.400
8. Mnyh M.V. (2006) Strahuvannja v Ukraїni: suchasna teorija i praktyka: pidruch. K.: Znannja Ukraїny, p. 284
9. Turbyna K.E. (2000) Tendencyu razvytyja myrovogo rynku strahovanyja. M.: Ankyl, p. 320
10. Tretjak K.V. (2013) Tendencii' svitovogo rynku perestrahuvannja ta i'h vplyv na rozvytok vitchyznjanogo rynku perestrahuvannja [Finansy, oblik i audyt]. Vyp. 1, pp. 156–164
11. Jurchenko L. A. (2001) Fynansovyj menedzhment strahovshhyka. Ucheb. Posobye dlja vuzov. M.: JuNYTY–DANA, p.199
12. Pidsumky dijial'nosti strahovyh kompanij za 2017 rik. / Nacional'na komisija, shho zdijsnjuje derzhavne reguljuvannja rynkiv finansovyh poslug. URL: <http://nfp.gov.ua>.

THEORETICAL ASPECTS OF DETERMINATION OF ESSENCE AND FUNCTIONS OF REINSURANCE

In today's conditions of management of domestic insurance companies, a reinsurance institution plays an extremely important role, namely: acts as an effective mechanism for protecting the property interests of insurers, stimulates the development of the insurance market, and protects the national system of the economy.

The economic essence of reinsurance is analysed and it is proved that the versatile interpretation of reinsurance can be explained by the fact that reinsurance is a rather dynamic and multifaceted phenomenon and, therefore, it is quite difficult to disclose in its definition all its essential features, forms of manifestation, and specificity of functioning. At the same time, in order to reveal the essence of the concept in the scientific literature, there is a managerial approach, organizational, and legal. It is proposed to separate economic and protective approaches. The essence of the economic approach is to define reinsurance as a mechanism for increasing financial stability and minimizing the cost of an insurance company, by compensating part of the insurance indemnity paid by the insured in the event of an insured event and increasing the financial capacity for the conclusion of new contracts. The essence of the protective approach allows us to treat reinsurance as an instrument of protecting the state's economy by increasing the reliability and efficiency of the insurance market. That is why applying to the definition of reinsurance of managerial, organizational, legal, economic, and protective approaches will characterize the essence of reinsurance and emphasize its role in ensuring the effective operation of the insurer.

On the basis of the study of professional economic literature, the views of scientists on the quantity and nature of reinsurance functions are systematized, and an updated list of reinsurance functions is proposed, which will comprehensively reveal its essence.

It is determined that the main function of reinsurance is the secondary redistribution of risk. The ability to reallocate risk through reinsurance is undoubtedly the main feature of this transaction and the primary reinsurance mechanism, which insurers use for their own financial stability and ultimately for profit.

The main objective of reinsurance is to protect the property interests of insurers, which manifests itself in the ability to properly fulfil their own obligations under insurance contracts, as well as to assume large risks and make insurance payments in full on them.

The volume and dynamics of realization of reinsurance operations by insurance companies are analysed. It is determined that the reinsurance market of Ukraine during the period of its formation has got a number of positive tendencies, however, it has significant gaps in development, in particular: insufficient capitalization of insurers; insignificant capacity of the reinsurance market; a significant influence of state institutions on the processes of insurance and reinsurance leads to their overregulation, which affects the reduction of interest of foreign partners in cooperation with domestic insurance companies; low level of insurance culture, presence of fraudulent actions in the market; non-market methods for determining the tariff policy of insurers, etc.